

УДК 621.315.592

ПІДВИЩЕННЯ РУХЛИВОСТІ НОСІЇВ СТРУМУ В ОДНОВІСНО ДЕФОРМОВАНИХ КРИСТАЛАХ $n-Si$ ТА $n-Si$ З ІЗОВАЛЕНТНОЮ ДОМІШКОЮ ГЕРМАНІЮ

А. В. Федосов¹, **С. В. Луньов**¹, **С. А. Федосов**², **С. Я. Місюк**¹, **А. М. Коровицький**¹

¹Луцький національний технічний університет
(Вул. Львівська 75, Луцьк 43018, Україна; e-mail: luniovser@mail.ru)

²Волинський національний університет імені Лесі Українки
(Пр. Воли 13, Луцьк 43025, Україна; e-mail: ftt@univer.lutsk.ua)

ПІДВИЩЕННЯ РУХЛИВОСТІ НОСІЇВ СТРУМУ В ОДНОВІСНО ДЕФОРМОВАНИХ КРИСТАЛАХ $n-Si$ ТА $n-Si$ З ІЗОВАЛЕНТНОЮ ДОМІШКОЮ ГЕРМАНІЮ

А. В. Федосов, **С. В. Луньов**, **С. А. Федосов**, **С. Я. Місюк**, **А. М. Коровицький**

Анотація. Досліджено вплив сильної одновісної пружної деформації на електрофізичні властивості $n-Si$ та $n-Si$ з ізовалентною домішкою германію. Для пружно деформованих кристалів $n-Si$ та $n-Si$ з ізовалентною домішкою германію вздовж кристалографічного напрямку [100] характерною особливістю температурних залежностей $\lg \rho = f(\lg T)$ є перехід від нахилу 1,68 до 1,83, що пояснюється активним вкладом g -переходів в міждолинне розсіювання при $T > 330 K$. При цьому знімаються f -переходи з міждолинного розсіювання і рухливість електронів зростає, що може бути використаним для підвищення рухливості носіїв струму в каналах n -МОН транзисторів.

Ключові слова: деформація, рухливість, міждолинне розсіювання, транзистор

THE INCREASING OF CARRIERS CURRENT MOBILITY IN UNIAXIAL DEFORMED CRYSTALS $n-Si$ AND $n-Si$ WITH THE ISOVALENT IMPURITY OF GERMANIUM

А. В. Федосов, **С. В. Луньов**, **С. А. Федосов**, **С. Я. Місюк**, **А. М. Коровицький**

Abstract. An influence of strong uniaxial elastic deformation on property $n-Si$ and $n-Si$ with the isovalent impurity of germanium are investigated. For the resiliently deformed crystals $n-Si$ and $n-Si$ with the isovalent impurity of germanium along crystallography direction by [100] the characteristic feature of temperature dependences $\lg \rho = f(\lg T)$ is transition from inclination 1,68 by 1,83, that is explained an active contribution g -transition to intervalley scattering at $T > 330 K$. f -transitions are thus taken off from intervalley scattering and mobility of electrons grows, that can be used for the increase of carriers current mobility in channel of n -MOS transistors.

Keywords: deformation, mobility, intervalley scattering, transistor

ПОВЫШЕНИЕ ПОДВИЖНОСТИ НОСИТЕЛЕЙ ТОКА В ОДНООСНО ДЕФОРМИРОВАННЫХ КРИСТАЛЛАХ $n-Si$ ТА $n-Si$ С ИЗОВАЛЕНТНОЙ ПРИМЕСЬЮ ГЕРМАНИЯ.

А. В. Федосов, **С. В. Лунёв**, **С. А. Федосов**, **С. Я. Мисюк**, **А. М. Коровицкий**

Аннотация. Исследовано влияние сильной одноосной упругой деформации на свойства $n-Si$ и $n-Si$ с изовалентной примесью германия. Для упруго деформированных кристаллов $n-Si$ и $n-Si$ с изовалентной примесью германия вдоль кристаллографического на-

правления [100] характерной особенностью температурных зависимостей $\lg \rho = f(\lg T)$ есть переход от наклона 1,68 до 1,83, что объясняется активным вкладом g - переходов в междолинное рассеяние при $T > 330 \text{ K}$. При этом снимаются f - переходы из междолинного рассеивания и подвижность электронов растет, что может быть использованным для повышения подвижности носителей тока в каналах n -МОН транзисторов.

Ключевые слова: деформация, подвижность, междолинное рассеяние, транзистор

Відомо, що фірма Intel Corporation буде використовувати в 65 нм технології виробництва електронних приладів одновісну деформацію каналу n -МОН транзисторів [1,2]. Оскільки для виробництва приладів буде використовуватись кремній, то доцільно розглянути вплив одновісної деформації на електричні властивості даного матеріалу. Зокрема, відомо, що з рухливістю носіїв струму безпосередньо пов'язані такі важливі параметри МОН транзисторів, як крутизна характеристики та гранична частота їх переключення.

В роботі [3] досліджено вплив сильної одновісної пружної деформації на властивості $n-Si$ та $p-Si$ в температурному інтервалі 78 — 300 К. Великий практичний інтерес представляє дослідження впливу одновісної пружної деформації на електрофізичні властивості кремнію при температурах дещо вищих за кімнатну, що і було зроблено в нашій роботі.

З цією метою нами було проведено дослідження поздовжнього п'єзоопору кристалів $n-Si$ з вихідною концентрацією носіїв струму $1,1 \cdot 10^{14} \text{ см}^{-3}$ і питомим опором $\rho_{300\text{K}} = 30 \text{ Ом} \cdot \text{см}$ та кристалів $n-Si$ з ізовалентною домішкою германію з вихідною концентрацією носіїв струму $3,5 \cdot 10^{15} \text{ см}^{-3}$, питомим опором $\rho_{300\text{K}} = 3 \text{ Ом} \cdot \text{см}$ та концентрацією ізовалентної домішки германію $2 \cdot 10^{19} \text{ см}^{-3}$ в температурному інтервалі 295—365 К.

Відомо, що в $n-Si$ можливе міждолинне розсіяння електронів двох типів: g - розсіяння (між долинами, які розміщені на одній осі) і f - розсіяння (між долинами, які розміщені на взаємноперпендикулярних осях) [4,5]. Результати багатьох робіт не дають однозначної відповіді відносно домінуючої ролі f чи g - переходів [4—7]. Зокрема в роботі [4] показано, що визначальними в міждолинному розсіянні для $n-Si$ в температурному інтервалі 78—300 К є f - переходи.

На рис. 1, 2 представлено температурні залежності $\frac{\rho_X}{\rho_0} = f(X)$ для $n-Si$ та $n-Si$ з ізо-

валентною домішкою германію в умовах $X // J // [100]$. Як відомо [8], п'єзоопір для даного кристалографічного напрямку в $n-Si$ та в $n-Si$ з ізовалентною домішкою германію зумовлений переселенням носіїв струму з чотирьох долин з більшою рухливістю $\mu_{\perp}$, які піднімаються вгору на величину

$$\Delta E_1 = -(\Xi_d + \frac{1}{3}\Xi_u)(S_{11} - S_{12})X + \frac{1}{3}\Xi_u(S_{11} - S_{12})X, (1)$$

у дві долини з меншою рухливістю $\mu_{\parallel}$, які опускаються вниз за шкалою енергій на величину

$$\Delta E_2 = -(\Xi_d + \frac{1}{3}\Xi_u)(S_{11} - S_{12})X - \frac{2}{3}\Xi_u(S_{11} - S_{12})X, (2)$$

що веде спочатку до зростання залежності $\frac{\rho_X}{\rho_0} = f(X)$ з подальшим виходом на насичення.

Внаслідок цього між еліпсоїдами двох груп виникає енергетична щілина:

$$\Delta E = \Xi_u(S_{11} - S_{12})X, (3)$$

де Ξ_u і Ξ_d — константи деформаційного потенціалу, S_{11} і S_{12} — константи жорсткості.

Наявність плато на залежностях $\frac{\rho_X}{\rho_0} = f(X)$

рис. 1 і рис. 2 вказує на відсутність f - переходів в міждолинному розсіянні в $n-Si$ та $n-Si$ з ізовалентною домішкою германію при сильних одновісних деформаціях, хоча g - переходи при цьому можуть себе і проявляти.

На рис. 3, 4 представлено температурні залежності $\rho = \rho(T)$ для пружно деформованих кристалів $n-Si$ та $n-Si$ з ізовалентною домішкою германію вздовж кристалографічного напрямку [100]. Як видно з рис. 3, 4, характерною особливістю даних залежностей (в координатах $\lg \rho = f(\lg T)$) є перехід від нахилу 1,68 до 1,83 при $T > 330 \text{ K}$, що пояснюється очевидно активним вкладом g - переходів в міждолинне розсіяння. Зокрема в роботі [9] на основі теорії анізотропного розсіювання з врахуванням міждолинних переходів були проведені теоретичні розрахунки залежності $\rho = \rho(T)$ для пружно

деформованих кристалів $n-Si$, які добре узгоджуються з одержаними експериментальними результатами. Слід відмітити, що для недеформованих кристалів $n-Si$ при $T > 100 K$ нахил залежності $\rho = \rho(T)$ змінюється від $\rho \sim T^{1,68}$ до $\rho \sim T^{2,3}$. Для кристалів кремнію з ізовалентною домішкою германію, зміна нахилу залежності $\rho = \rho(T)$ відбувається при $T > 200 K$, оскільки при цьому проявляється ще механізм розсіювання носіїв струму на ізовалентних домішках Ge [10].

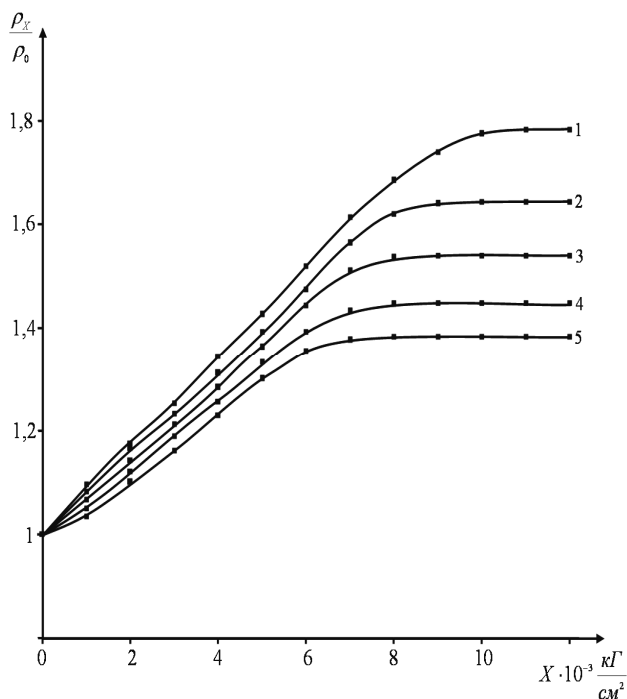

Рис. 1. Залежності $\frac{\rho_x}{\rho_0} = f(X)$ для $n-Si$ при різних температурах T, K : 1—295, 2—313, 3—333, 4—353, 5—363.

Отже, при температурах дещо вищих за кімнатну вклад g -переходів в міждолинне розсіювання в кристалах $n-Si$ та $n-Si$ з ізовалентною домішкою германію стає досить відчутним, на відмінну від міждолинного розсіювання в температурному інтервалі $78-300 K$, де роль g -переходів була другорядною [4].

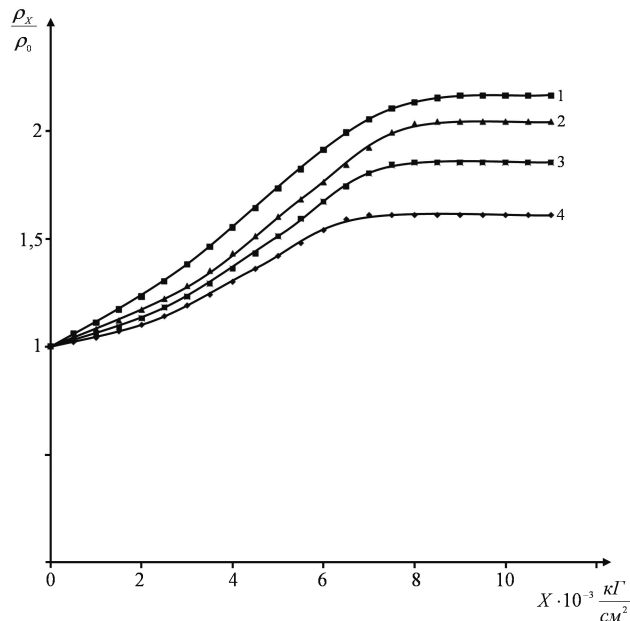

Рис. 2. Залежності $\frac{\rho_x}{\rho_0} = f(X)$ для $n-Si$ з ізовалентною домішкою германію при різних температурах T, K : 1—300, 2—320, 3—340, 4—365.

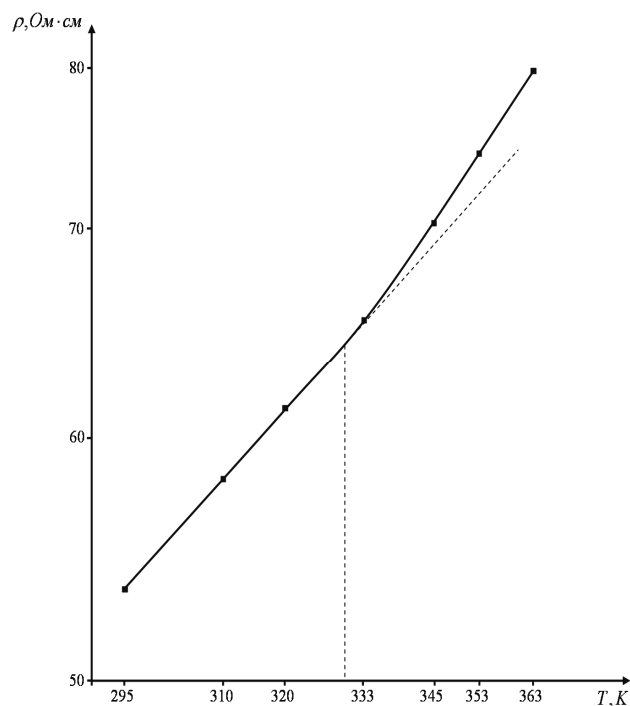

Рис. 3. Залежність $\rho = \rho(T)$ в подвійному логарифмічному масштабі для $n-Si$ при $X = 13000 \frac{кГ}{см^2}$.

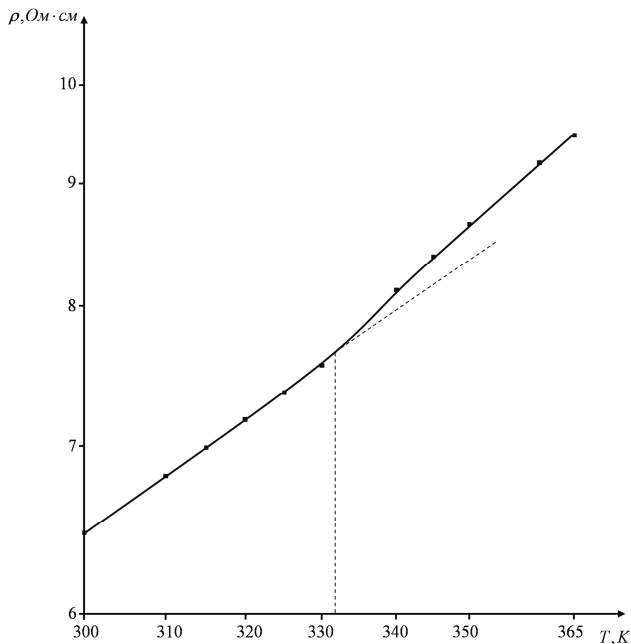

Рис. 4. Залежність $\rho = \rho(T)$ в подвійному логарифмічному масштабі для $n-Si$ з ізовалентною домішкою германію при $X = 12000 \frac{\text{кГ}}{\text{см}^2}$.

Література

1. Thompson S. et al., IEDM Tech. Dig., 2002. — P. 61–64.
2. Ghani T. et al., IEDM Tech. Dig., 2003. — P. 978–980.
3. Єрмаков В. М., Федосов А. В., Коломонец В. В., Горін А. Е. Використання тензорезистивного ефекту в $n-Si$ та $p-Si$ для підвищення рухливості носіїв струму в каналах n-МОН та p-МОН транзисторів // Наук. вісн. КУЕІТУ. — 2008. — № 2. — С. 48–51.
4. Баранский П. И., Даховский И. В, Коломонец В. В., Федосов А. В. Междолинное рассеяние в $n-Si$ в температурном интервале 78–300 К // Физика и техника полупроводников. — 1976. — Т. 10, № 8. — С. 1480–1482.
5. Long D. Scattering of conduction electrons by lattice vibrations in silicon // Phys. Rev. — 1960. — v. 120, № 6. — p.2024–2032.
6. Цыпленков В. В., Демидов Е. В., Ковлевский К. А, Шастин В. Н. Релаксация возбужденных состояний доноров в кремнии с излучением междолинных фононов // Физика и техника полупроводников. — 2008. — Т. 42, № 9. — С. 1032–1037.
7. Цыпленков В. В., Ковлевский К. А, Шастин В. Н. Влияние одноосной деформации на релаксацию возбужденных состояний доноров в кремнии при взаимодействии с междолинными фононами // Физика и техника полупроводников. — 2009. — Т. 43, № 11. — С. 1450–1455.
8. Баранский П. И., Буда И. С., Даховский И. В., Коломонец В. В. Электрические и гальваномагнитные явления в анизотропных полупроводниках — К.: Наукова думка, 1977. — 269 с.
9. Федосов А. В., Захарчук Д. А., Луньов С. В.. Дослідження анізотропії розсіяння носіїв струму в кристалах $n-Si$ // Тези XXIV науково — технічної конференції професорсько — викладацького складу “Актуальні проблеми та перспективи науки і виробництва”. — Луцьк: Луцький національний технічний університет. — 2009 р. — С. 205 — 207.
10. Семенюк А. К. Радіаційні ефекти в багатодлинних напівпровідниках — Луцьк : Надстир’я, 2001. — 323 с.